

HAZAI IRODALOM.

Dr. Ásbóth Oszkár. Rövid gyakorlati orosz nyelvtan. Budapest. Singer és Wolfner kiadása. 1888.

Ez a könyv igazán az, a mi lenni akar, egyengeti a kezdet nehézségeit az előtt, a ki az orosz nyelvvel meg akar ismerkedni. «Ez a nyelvtan csakis az orosz nyelv legfontosabb alakjaiba és fordulataiba akarja a kezdőt bevezetni, még pedig a lehető legrövidebb úton.» (Előszó.) Hogy a szerző mikép tárgyalja magát az orosz nyelvet, nem akarom bírálni; ő nálunk mindenesetre a leghivatottabb e téren, a ki joggal hivatkozhatik a tíz évre, melyet az egyetemen az orosz nyelv tanításával eltöltött. Ez a könyv egyetemi előadásainak mintegy gyűjteménye; ugyanaz a szellem, ugyanaz a módszer lengi át egész könyvét, a mely előadásait jellemzi. Itt csakis a módszerre akarok néhány megjegyzést tenni, mert nem mindig ugyanaz a helyes a könyvben, a mi célra vezet az élő szóval tartott előadásoknál. Föltűnő sajátsága a könyvnek, hogy a tanuló számára semmi fordítási anyagot nem ad. Az egyetemen helyes ez az eljárás; s ott pótolja ezt a hiányt már a második félévben, vagy legkésőbb egy év múlva az «Orosz olvasmányok» című kollegium. Ott már van a tanulónak bő alkalmja a hallott szabályokkal gyakorlati úton is megismerkedni. De ez a könyv nem csak egyetemi hallgatónak van szánva; s a fordítások hiányát egy talán később megjelenendő olvasókönyv sem pótolná. Minél előbb kellene már egy-egy könnyebb s folyton nehezedő *összefüggő orosz* olvasmányt adni, melynek tartalma is érdekes legyen. Az olvasmány mellett ne legyen ott a fordítás (ez a tanuló dolga), hanem kezdetben annál nélkülözhetlenebb a *teljes szövegnek* a kiejtést pontosan feltüntető átírása. Később az átírás már csak az új szavakra is vonatkozhatik. A nyelvtan végéhez függesztett szemelvényeknél, Turgenyev költeményeiből prózában, szintén elhagyható a fordítás. E helyett a könyvhöz egy kis szójegyzéket kellene csatolni, a melyben minden az olvasmányokban előforduló szó meg legyen (ismét a kiejtés feltüntetésével!); legpraktikusabb az ilyen szójegyzéket külön kis füzetben mellékelni a könyvhöz, mint azt a berlini Friedberg és Mode cég teszi legújabb kiadványaiban (1. English Theatre és Théâtre français cz. gyűjteményeit).

Még egy dolog van, a mi a nyelvtant különösen kitünteti, az, hogy a fősúlyt a beszélt nyelvre fekteti, a midőn mindig tekintettel van a helyes kiejtésre. Eddig még egy nyelvtanunk sincs, mely ily pontosan s következetesen figyelembe vette volna az élő nyelv kiejtését, s bátran elmondhatjuk, hogy ez nyelvtanunknak főérdeme. Bevezetésül

egy rövid szakaszt szentel a kiejtés jellemzésének, s azontúl a 7. §-ig minden szó, minden mondat mellett ott találjuk a kiejtést föltüntető átírást, azonkívül a függelékben található szók és szólások is át vannak írva. Azt hiszem, a könyvnek csak hasznára lett volna, ha ez átírást tovább is folytatja a szerző, mert itt nem mondhatjuk, hogy sok a jóból megárt. Sok tanuló, ha a 7. §-ig helyesen olvasott is, később, ha hiányzik a biztos támasz, gyakran fog tévedezni. De ha a szerző nem akarta az átírást az egész nyelvtanon végig alkalmazni, nehogy a könyvet tegye terjedelmesebbé, legalább minden új szónál közölnie kellett volna a kiejtést. Az átírásra a magyar betűket használja, a mi helyes is, mert hisz a könyv laikusok számára is készült. Csak egy-két kifogásom van az átírás ellen, a mit a bevezető s a hangokról szóló szakasz bírálata közben adhatok elő.

Ezt a hangokról szóló fejezetet részletesen akarom bírálni, mert ez az első magyarul írt nyelvtan, mely a fonétika újabb vívmányait figyelembe veszi. A tanulónak, mielőtt egy idegen nyelv tanulásához fog, meg kell ismerkednie az illető nyelv hangszerével, különösen azokat a hangokat kell tanulmányoznia, a melyek az ő anyanyelvében nincsenek meg. Ásbóth dicséretes igyekezetet fejtett ki e szakasz megírásánál, mindazonáltal van némi kifogásom ellene. Mindenekelőtt hibáztatom a hangsúly jelölését. Tudjuk, hogy közönségesen nem jelölik a hangsúlyt az orosz könyvekben, de már régóta megszokták a nyelvtanok, sőt a kezdők számára írt olvasókönyvek is, hogy útbaigazításul ékezzettel jelölik a hangsúlyt magán az orosz szón. Ez okadatolt ott, a hol nincs átírás. De ha már a szerző a még helyesebb átírást alkalmazta, ezen kellett volna a hangsúlyt is megjelölnie. Mostani megjelölésének két hibája van: a tanulónak mindig kétfelé kell nézni, ha a szót helyesen akarja kiejteni, az átírás mutatja a kiejtendő hangokat, az orosz szó a hangsúly helyét; továbbá ez az ékezett orosz szó nem az a mit a közönséges orosz könyvekben fog látni a tanuló, maga az ékezet is változtat rajta. Mindezt nagyon könnyen el lehet kerülni az által, ha a hangsúlyt is az átírásban jelöljük meg, és pedig ritkított betűkkel (*ga'tof, kap'jejek*), vagy talán még ajánlatosabb, a kiemelendő szótág elé tett ponttal (*ga'tof, kap'jejek*).

Az egyes hangok jelöléséhez és leírásához is fér néhány szó. Ha követi is a szerző azt az elvet, hogy az orosz nyelv hangjait a magyar betűkkel jelöli, ezt csak akkor szabad tennie, ha az illető hangok megegyeznek, de ha egy a magyar nyelvben ismeretlen orosz hangot oly betűvel jelöl, a melynek megfelelő hang az oroszban nincs meg, mindenesetre hibát követ el. Így nagyon szerencsétlen választás volt az *н* hangot *ü*-vel jelölni; hisz ejtése nem is hasonlít a magyar *ü*-éhez. Száz tanuló közül 99 mindig *ü*-nek fogja ejteni az *н*-t. Az *л*.

hang jelölése (*ll*) sem egész helyes, a gondatlan tanuló (pedig a legtöbb ilyen) mindig a magyar hosszú *ll*-t fogja ejteni. A teljesen idegen hangot mindig egészen új jeggyel kell jelölni, hogy ez által a tanuló mindig figyelmeztetve legyen különös voltára. A jelölés okozta nehézséget még inkább elősegíti az, hogy a szerző nem is írja le ezen hangok minőségét. «Sajátságos mély, tompa hang az *ll*, melyet pontosan nem lehet leírni; addig míg a tanulónak alkalmja nem nyílik az orosz ember szájából hallani, ejtse *u*-val, melyet egészen rövid *i* követ» (6. l.). E leírás nem ad tiszta képet az illető hangról, sőt lesz, a ki az utolsó megjegyzés folytán diphthongusnak fogja tartani. Az *ll*-ről így szól: «Ez is olyan hang, a melyet bajos leírni» (12. l.). Akármilyen bajos is a leírás, elkerülhetetlenül szükséges.

Az *e* hangok leírása is elég sajátságos. «Az orosz nyelvben két *e* hang van, . . . egy széles *e*, mint pl. a magyar *neki* szóban és egy szűkebb, világosabb (?) *e*, mely a mi *é*-nktől (*él* szóban) csak annyiban különbözik, hogy rövid.» (6. l.). Tehát nem egyéb, mint a magyar *ë* (*meg*). Csodálatos, hogy a szerző a magyar *ë* hangról nem szól, pedig evvel kellene jelölnie, valahányszor ez a szűkebb *e* előfordúl. Mert a két külön *e* hangnak egy betűvel való jelölése minden esetre félre vezető. Ha talán ez a szűkebb *e* nem a magyar *ë*, szeretnők tudni, hogy milyen hang s mily viszonyban áll hozzá?

Reméljük egy második kiadás segíteni fog e fogyatkozásokon, addig is mindenki sikerrel használhatja a könyvet, ha az orosz nyelv elemeivel meg akar ismerkedni.

BALASSA JÓZSEF.

Erdélyi cigány népdal.

(A Wlislöcki-Herrmann féle gyűjteményből.)

Rosmarinto pal feraste —
 Kamav šukare ñevaste;
 Rosmarinto pal piri —
 Kamav čačes mre kiri;
 Rosmarinto andre bar —
 Kama me som maj šukar:
 Mre vodi čačes kamel
 Hei! raklijen dujvartel!

Rozmaring az ablakomban —
 Szép menyecske-galambom van;
 Rozmaringos cserepem —
 Ángyom-asszony szeretem;
 Rozmaring kert közepén —
 De szép legény vagyok én:
 S szívem szeret igazán
 Híven vagy kétszáz leányt.

Fordította HERMANN ANTAL.